

कोथिंबीर

प्रस्तावना

कोथिंबीरीची लागवड भारतातील बहुतेक सर्व राज्यात केली जाते. कोथिंबीरीच्या विशिष्ट स्वादयुक्त पानांसाठी कोथिंबीरीला वर्षभर मागणी असते. मात्र कोथिंबीरीची लागवड प्रामुख्याने खरीप आणि रब्बी हंगामात केली जाते. उन्हाळी हंगामात कोथिंबीरीचे उत्पादन कमी असले तरी मागणी मात्र भरपूर असते. यामुळे कोथिंबीरीच्या लागवडीस चांगला वाव आहे.

कोथिंबीर ही रोजच्या आहारात वापरली जाणारी महत्वाची पालेभाजी आहे. कोथिंबीरीच्या विशिष्ट स्वादयुक्त पानावर इतर भाज्यांचा स्वाद वाढविण्यासाठी शाकाहारी तरी मासांही पदार्थांमध्ये कोथिंबीरीचा वापर करण्यात येतो. कोथिंबीरीमुळे पदार्थांना लज्जात येऊन पदार्थ अधिक स्वादिष्ट लागतात. कोथिंबीरीचा भाजी म्हणूनही वापर करतात. कोथिंबीरीच्या वड्या, चटणी आणि कोथिंबीर लोकप्रिय आहे.

हवामान आणि जमीन

कोथिंबीरीची लागवड कोणत्याही प्रकारच्या हवामानात करता येते त्यामुळे अतिपावसाचा प्रदेश वगळता महाराष्ट्रातील हवामानात वर्षभर कोथिंबीरीची लागवड करता येते. उन्हाळ्यात तापमान ३६ अंश सेल्सिअसच्या वर गेल्यास कोथिंबीरीची वाढ कमी होते. कोथिंबीरीच्या पिकासाठी मध्यम, कसदार आणि मध्यम खोलीची जमिन निवडावी. सेंद्रिय खते भरपूर प्रमाणात असल्यास हलक्या किंवा भारी जमिनीत कोथिंबीरीचे पिक चांगले येते.

सुधारीत जाती:- नंबर-६५, टी-५३६५, एन.पी.जे.-१६, व्ही-१, व्ही-२, आणि को-१, डी-९२, डी-९४, जे-२१४, के-४५ या कोथिंबीरीच्या स्थानिक आणि सुधारित जाती आहेत.

लागवडीचा हंगाम:- कोथिंबीरीची खरीप, रब्बी आणि उन्हाळी अशा तिन्हीही हंगामात लागवड करतात. उन्हाळी हंगामात एप्रिल ते मे महिन्यात कोथिंबीरीचे उत्पादन घ्यावे.

लागवड पद्धती

कोथिंबीरीच्या लागवडीसाठी शेत उभे-आडवे नांगरून चांगले भुसभुशीत करून ३ x २ मिटर आकाराचे सपाट वाफे बांधून घ्यावे. प्रत्येक वाफ्यात ८-१० किलो चांगली कुजलेली शेणखत टाकून मिसळून घ्यावे. वाफे सपाट करून बी सारखे पडेल या बेताने फेकून पेरावे. बी खत मातीने झाकून हलके पाणी द्यावे. तणांचा प्रादुर्भाव जास्त प्रमाणात होत असल्यास सपाट वाफ्यांमध्ये १५-२० सेमी अंतरावर खुरप्याने उथळ ओळी पाडून बी पेरावे आणि नंतर मातीने झाकून घ्यावे. उन्हाळी हंगामात पेरणीपूर्वी वाफे चांगले भिजवून घ्यावे आणि वाफसा आल्यावर बियाणे पेरावे. कोथिंबीरीच्या लागवडीसाठी हेक्टरी ६०-८० किलो बी लागते. पेरणीपूर्वी बियाण्यावर चांगली उगवण होण्यासाठी प्रक्रिया करणे आवश्यक आहे. पेरणीपूर्वी धने फोडून बिया वेगळ्या कराव्यात यासाठी धने चपलेने अथवा लाकडी फळीने रगडून बी वेगळे करावे. तसेच पेरणीपूर्वी धन्याचे बी १२ तास पाण्यात उबदार जागी ठेवावे आणि नंतर लागवडीसाठी वापरावे. त्यामुळे उगवण १५-२० दिवसा ऐवजी ८-१० दिवसात होऊन कोथिंबीरीच्या उत्पादनात वाढ होते आणि काढणी लवकर होण्यास मदत होते.

खते आणि पाणी व्यवस्थापन

कोथिंबिरीच्या पिकाच्या चांगल्या आणि जोमदार वाढीसाठी बी पेरताना हेक्टरी ३५-४० गाढ्या शेणखत जमिनीत मिसळून द्यावे. कोथिंबिरीच्या पिकाला पेरणीच्या वेळी ५० किलो १५:५:५ हे मिश्रखत द्यावे. बी उगवून आल्यावर २०-२५ दिवसांनी हेक्टरी ४० किलो नत्र द्यावे. कोथिंबिरीचा खोडवा घ्यावयाचा असल्यास कापणीनंतर हेक्टरी ४० किलो नत्र द्यावे.

कोथिंबिरीला नियमित पाणी देणे आवश्यक आहे. सुरुवातीच्या काळात बियांची उगवण होण्यापूर्वी वाफ्याला पाणी देतांना वाफ्याच्या कडेने वाळलेले गवत किंवा ऊसाचे पाचट लावावे.

कीड व रोग:- कोथिंबिरीवर फारसे रोग आणि किडी दिसून येत नाही. काही वेळो मर रोगाचा प्रादुर्भाव होतो. भुरी रोगाच्या नियंत्रणासाठी लांम सी एस-६ सारख्या भुरी प्रतिबंधक जातीचा वापर करावा आणि पाण्यात विरघळणारे गंधक वापरावे.

काढणी उत्पादन आणि विक्री

पेरणीपासून दोन महिन्यांनी कोथिंबिरीला फुले येण्यास सुरुवात होते. म्हणून त्यापूर्वी हिरवीगार आणि कोवळी लुसलुशीत असतांना कोथिंबिरीची काढणी करावी. साधारणपणे १५-२० सेमी उंच वाढलेली परंतु फुले येण्यापूर्वी कोथिंबिरी उपटून अथवा कापून काढणी करावी. नंतर कोथिंबिरीच्या जुड्या बांधून गोणपाटात किंवा बांबूच्या टोपल्यांमध्ये व्यवस्थित रचून बाजारात विक्रीसाठी पाठवावी. पावसाळी आणि हिवाळी हंगामात कोथिंबिरीचे हेक्टरी १० ते १५ टन उत्पादन मिळते तर उन्हाळी हंगामात ६ ते ८ टन उत्पादन मिळते.